

VALOAREA NETRECĂTOARE A ARTEI LUI MIHAIL GRECU

Doctor în studiul artelor **Ludmila TOMA**
Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

La o distanță de 100 de ani de la nașterea lui Mihail Grecu, putem realiza mai complex și mai profund amploarea acestei personalități mult prea distincte și polivalente. Printre artiștii moldoveni importanți ai secolului al XX-lea, maestrul se remarcă atât prin setea inepuizabilă de cunoaștere, talentul remarcabil, forța darului spiritual-filosofic, cât și prin poziția sa morală de luptător pentru libertatea dezvoltării artistice.

Mihail Grecu a parcurs un drum lung, de la expresia picturală intuitivă din perioada tinereții până la revelațiile unui experimentator și gânditor-filosof. Adoptând cultura plastică europeană a anilor 1930, pe timpul când studia la Academia de Artă din București, a păstrat o mare dragoste față de artă și după repatrierea sa în Basarabia, care a devenit RSS Moldovenească.

M. Grecu. *Răscala din Tatarbuniar*. 1957, ulei pe pânză,
200 × 160 cm

Mihail GRECU
(22.11.1916 – 09.04.1998)

În anii dramatici de până la și de după cel de-al Doilea Război Mondial, Mihail Grecu era pasionat de magia gradațiilor tonale după exemplul reprezentanților școlii de la Barbizon (*Maternitate*, 1944; *Femeie cu broboadă galbenă*, 1956). El folosea contrastele dintre lumină și umbră, fiind influențat de maeștrii ai Romantismului Géricault și Delacroix (*Răscala din Tatarbuniar*, 1957), exprimând idei general umane și nu pseudo-eroice.

Mihail Grecu se opunea deschis dogmelor realismului socialist și stereotipurilor în artă. Criticii de partid îl învinuiau de „formalism” la toate etapele căutărilor sale artistice, chiar și în perioada „dezghețului” hrușciovist, când speranța într-un progres al artei îi confereau lucrărilor o tentă optimistă. Schimbarea concepției artistice începe cu lucrarea *Fetele din Ceadâr-Lunga* (1959–1960), cu imagini ale țăranilor, schițe ale caselor de la țară, porților și pivnițelor. Maestrul a reușit să unească tradițiile artei populare cu realizările culturii plastice europene din sec. al XX-lea, atrăgându-i pe calea acestei sinteze pe colegi și, în special, pe mai mulți tineri artiști. A fost primul care luase apărare așa-numitului „primitiv” – arta naivă a artiștilor neprofesioniști din rândul poporului. Aprecia sentimentele deschise, sinceritatea, metaforismul gândirii și capacitatea de a spiritualiza materialele naturale.

Autoritățile locale nu puteau percepe problemele complexe legate de creație, însă erau nevoite să se conformeze succesului de care se bucura maestrul

M. Grecu. *Recruții*. 1964-1965, ulei pe pânză,
132 x 152 cm

Mihail Grecu dincolo de hotarele republicii. Lucrările sale *O zi de primăvară* (1964), *Recruții* (1964-1965) erau privite ca simbol al unei țări însoțite, al toamnelor bogate și al dragostei de viață. Acestea au fost distinse cu premii de onoare și au intrat în creștomația picturii sovietice. El a contribuit la recunoașterea picturii moldovenești și în alte țări, în mod special prin lucrarea *Istoria unei vieți* (triptic, 1967), care a ocupat primul loc în sondajul specialiștilor cu privire la cele mai bune lucrări din cadrul expoziției unionale din anul 1967.

Mihail Grecu vedea clar scopurile artei sale, după cum reiese din caietele cu notițe (Михаил Греку. Живопись. О зримом и скрытом. Москва, 2009). „Indiferent de stil și tehnică, cea mai importantă e concepția asupra vieții exprimată prin sentimente și senzații. În momentul de față nu mă interesează decât spiritualitatea peisajului, a naturii statice, a omului sau a pânzei tematice” (1966, 22 iunie). „Da, eu tind să descopăr spiritul materiei, sufletul obiectelor... E o aspirație către universal, către absolut! Mă gândesc demult la aceste lucruri, ele vor continua să mă preocupe și pe viitor în creație. Născuți în lumea obiectelor, ne dezvoltăm în lumea metaforelor și ne maturizăm în lumea concepțiilor” (1967, 9 mai).

Simbolica culorii dominante argintii-albe și monumentalitatea compoziției ritmice transferă motivul cotidian al lucrării *Ospitalitate* (1965-1967) în domeniul epic, asemănător baladelor populare. În chipurile reproduse este concentrată puritatea sufletească, deschiderea și bunăvoința țăranilor moldoveni. Iar în peisajele din seria *Casele copilăriei mele* (1968), din strălucirea motivului alb pe fundalul alb și incorporarea dozată în acesta a melodiei coloristice, apare efectul transparenței atemporale, transmitând nostalgia autorului.

M. Grecu. *Casa Goncareenco (s. Tașlâc)*. 1968,
ulei pe pânză, 55 x 65 cm

În perioada așa-numitei „stagnări” s-a acutizat confruntarea intereselor artistice și de conjunctură, puțini autori erau atrași de noi orizonturi în artă. În continuă căutare, Mihail Grecu a extins înțelegerea noțiunii de „frumusețe”, a categoriilor esteticului în artă, declanșând discuții aprinse care influențează procesul artistic în republică. Viziunea sa asupra lumii a devenit mai complexă în legătură cu descoperirile în diverse domenii ale științei și realizările din domeniul artei mondiale.

Insatisfacția de cele realizate anterior îl provoacă pe M. Grecu să lucreze cu materiale netradiționale, ajustându-și în acest sens metoda de creație care a devenit mai spontană. Colajul, suflarea cu bronz auriu, prelîngeri de lac, bitum negru – aceste tehnici stimu-

M. Grecu. *Ciutură de aur*. 1976,
pânză, tehnică mixtă. 130 x 140 cm

M. Greco. *Luna la Butuceni*. 1979, pânză, tehnică mixtă, 140 × 105 cm

lau jocul imaginației. Drept urmare a efectelor neașteptate, controlate de simțul măsurii și al gustului, erau create imagini – concrete, asociative, abstracte –, care fermecau printr-o frumusețe irepetabilă. În mișcarea materiei ce creează forme fără intervenția pensulei, artistul-poet descoperea apropierea primară a forțelor energetice, legile universale ale genezei lumii care trezesc viața în moleculă, controlează lava vulcanică sau valul mării. Însuși procesul de creare a formelor „nefăcute de mână” din straturi dense sau transparente devenea o metaforă a fenomenelor naturale. Se deosebesc prin dinamismul imaginilor seria de lucrări pe temă cosmică *Facerea lumii* (1973), *Culorile cosmosului* (1974), *Integritatea materiei* (1979) și altele. Forța exprimată în aceste lucrări capătă o intensitate deosebit de puternică. Nu întâmplător M. Greco era invitat să participe la simpozioanele internaționale cu genericul *Cosmosul în arta plastică* (1976, 1979).

Ideea unității universului este transpusă în peisaje de o atracție magnetică *Luna deasupra Orheiului Vechi* (1975), *Luna la Butuceni* (1979). Simțul nemărginirii lumii naturale este redat de factura și coloritul lucrate cu iscusință în creații precum *Cetatea copilăriei mele* (1973), *Uluc de piatră în Bugeac* (1976), *Ciutura de aur* (1976).

La sfârșitul anilor 1970, M. Greco revine la arta populară cu un nou nivel conceptual. Inspirat din arta sculptorului C. Brâncuși, artistul descoperă imagini de semnificație filosofică în lumea obiectelor famili-

are. În seria de lucrări *Porți*, mijloacele de expresie – structura ritmică, coloritul, factura – transmit starea sufletească care tinde spre muzică (*Poarta celor două lire*), spre dragoste (*Porțile inimilor*), spre viață pașnică (*Porțile păcii*). Aprofundându-se în subiect, M. Greco creează lucrări-mituri *Porțile privirii înlăcrimate* și *Poarta privirii*, care sunt percepute ca niște ființe vii. Ideea genezei, baza civilizației, este întruchipată în *Poarta strămoșilor*: un spațiu cosmic adânc de culoare aurie întunecată, care se sprijină pe doi piloni ce evocă figurile masculină și feminină cu simbolurile lunii și soarelui abia schițate în centru.

Trilogia *Anotimpuri* (1984) și lucrarea *Înflorire și rodire* (1986), în care variază motivul meselor, cu carafa cu vin sau vaza transparentă cu fructe aurii, sunt încărcate de o forță spirituală imensă. Formula poetică, una laconică, conține sens metafizic.

Maestrul oferea ideologilor și criticilor săi zeloși nenumărate motive să fie învinuit de abandonarea principiilor realismului socialist nu doar prin lucrările sale originale, ci și prin istorisiri șocante despre tehnicile uimitoare pe care le aplica. În perioada dintre expozițiile din 1977 și 1986, lucrările sale nu se achiziționau de către Ministerul Culturii. Artistul se bucura însă de susținerea experților comisiilor de la Moscova, datorită cărora lucrările lui erau incluse în expoziții prestigioase organizate peste hotare, apreciate înalt în presă și achiziționate pentru muzee, inclusiv pentru Galeria Tretiakov.

M. Greco. *Scriitorul C. Negruzzi*. 1974, ulei pe pânză, 110 × 80 cm

M. Greuc. *Vatră în Bugeac*. 1982, ulei pe pânză,
130 × 120 cm

Maestrul căuta confirmări ale revelațiilor sale picturale în estetică, în literatura filosofică, în discuțiile cu savanții, în schimbul regulat de scrisori cu numeroși specialiști. Corespondența lui Mihail Greuc cu celebrul lingvist și filosof român Constantin Noica demonstrează abilitatea sa rară de a pătrunde în subtilități transcendente, găsind linii paralele cu noua problematică a artei sale.

În pofida tuturor inovațiilor, artistul păstra necesitatea de a contacta cu lumea naturală. El nu a renunțat la mijloacele artistice tradiționale în numeroasele portrete, peisaje, naturi statice, realizate în culori de ulei obișnuite. Puținele caracteristici obiectuale și armonia coloristică fină emană puritate sonoră, spiritualizare, asemeni unei melodii muzicale. Revenirea periodică la maniera anilor precedenți nu împiedică mișcarea gândirii sale creatoare.

Judecata figurativă originală îl duce la o expresie de ordin psihologic. În lucrările de factură lirico-epică

M. Greuc. *Smochine*. 1967, ulei pe carton, 35 × 50 cm

Vatră în Bugeac (1982), *Către sărbătoarea primăverii* (1981–1982), *Ritualul de petrecere a recruților din satul Văleni* (1985), prin intermediul unui colorit inspirat și structură echilibrată este redată importanța netrecătoare a fundamentelor morale ale vieții liniștite a poporului. Sentimentele ascunse ale artistului, gândul despre inevitabilitatea sfârșitului, despre fragilitatea, durata scurtă a vieții sunt exprimate în compozițiile *Cântecul tristeții sale* (1983–1985), consacrată poetului George Bacovia, *Și eu voi fi pământ* (1983–1985), inspirată din poezia lui Mihai Eminescu *Mai am un singur dor*.

Numele lui Mihail Greuc devenea, odată cu scurgerea anilor, tot mai faimos. În 1990 el a fost desemnat Laureat al Premiului de Stat al URSS, unicul artist din Moldova căruia i s-a decernat acest titlu. În anul următor i s-a oferit Premiul mare al Ministerului Culturii al României pentru lucrarea *Tribut strămoșilor* prezentată în cadrul „Saloanelor Moldovei”.

M. Greuc. *Curtea mătușii Ileana*. 1976, ulei pe pânză,
100 × 95 cm

În 1992 au fost deschise expoziții personale ale lui Mihail Greuc în Bacău, București și Chișinău. El a fost decorat cu „Ordinul Republicii”, ales membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei. Indiferent de dreptatea săvârșită, autoritatea maestrului, atât în mediul intelectual al republicii, cât și peste hotarele ei, era foarte înaltă. Sub influența căutărilor sale inspirate și a declarațiilor publice îndrăznețe, în Moldova s-au format câteva generații de artiști, s-a constituit școala națională de pictură, cunoscută prin expresia coloritului care transmite simțul frumuseții plaiului natal.

Este important că în lupta pentru libertatea de creație Mihail Greuc nu numai că a respins interpretările vulgarizante ale creației artistice, ci a susținut valorile adevărate spiritual-estetice, servind drept exemplu de slujire înaltă artei.